

HOROS: L'esforç per definir i la pluralitat de models de definició.

< §1. Introducció: la situació dialogal de la teoria socràtica de la definició.

Quan el *Menó* està classificat com un diàleg de *transició* entre una fase de l'escriptura platònica socràtica i una filosofia platònica posterior, la primera part del diàleg és allò socràtic i la doctrina de la reminiscència, les mencions de la geometria i el "mètode per la hipòtesi" són les "novetats" platòniques. Plató arrencaria com a Plató des d'algunes insuficiències de la "filosofia" socràtica. Una d'elles fóra la teoria socràtica de la definició. Algunes de les maneres més recents de la lectura del *Menó* accentuen molt aquesta manera de veure. Sobretot pel prestigi del llibre de Gregory Vlastos de l'any 1991 *Socrates, Ironist and Moral Philosopher* (Ithaca.CUP), que plantejava com a marc dels estudis platònics la tasca de diferenciar clarament dues filosofies al text del CP. Ambdues filosofies estarien cobertes pel personatge Sòcrates tot diferenciant un Sòcrates refutatiu que seria un ironista i filòsof moral, i un Sòcrates corresponent al període mitjà de la producció platònica, endreçada cronològicament segons les suposicions del paradigma evolutiu als estudis platònics, que fóra un filòsof complert, de densitat metafísica elevada amb una teoria de les idees ja ben desplegada. La intenció de Vlastos, com ha estat ben observat és salvar així un bon filòsof, el Sòcrates *ironist*, dels retrets de la crítica nietzscheana de la metafísica (Rowe,1999). Potser sí, però estem, precisament per aquesta intenció de salvament davant d'una operació constructiva que té uns perfils poc clars entre hermenèutica i proposta ideològica. El treball interpretatiu és des d'aquesta manera vlastoniana de fer primerament sintetitzar des d'uns diàlegs una teoria socràtica de la definició i veure com en uns *altres* Plató s'hi oposa. Com Plató no parla mai amb veu pròpia als diàlegs cal saber veure en el joc del diàleg la veu platònica distanciant-se d'un llegat socràtic, per exemple, segons Vlastos, tot parlant de geometria al *Menó*. Dominic Scott al seu volum *Plato's Meno* (2006) de la sèrie *Cambridge Studies in the Dialogues of Plato* tracta el *Menó* com un judici filosòfic sobre Sòcrates en el que Plató gestiona un *compromís* (215) entre els personatges. El Butlletí d'Estudis Platònics, que és publica cada any dins *l'Anuari de la Societat Catalana de Filosofia, Revista de Filosofia*. corresponen a l'any 2009 conté una recensió meua d'aquest llibre. La idea d'una mediació platònica entre Sòcrates i Menó al *Menó* és, si ho pensem bé, una noció semblant a una mediació shakesperiana entre Shylock i Antonio al *Mercader de Venècia*, per tal de posar un exemple del que té sempre únicament un tractament clarament dramàtic: per una part és obvi que l'autor *media* en

tots els conflictes que una obra dramàtica *presenta*, ho podem dir perquè ell construeix la obra; per un altra part, però, l'autor mai és un personatge o mai ho és fàcilment d'una manera clara si no ho establim mitjançant una interpretació sovint ben difícil i agosarada, que s'omple molt fàcilment de les nostres projeccions. En el cas que ara ens ocupa les projeccions són derivades dels tics de la situació filosòfica actual. Segons Scott el conflicte que Plató gestiona al *Menó* ho és entre dues *metodologies*. Pensem un cop ben examinada que aquesta *projecció* és una font de problemes. Dominic Scott intenta explicitar la continuïtat del diàleg des de dos *relats* de la interpretació que ell construeix: l'un és el caràcter de Menó i les seves variacions al llarg del diàleg, i l'altre el que anomena "Sòcrates on trial". En efecte, Scott *imagina*, tal com dèiem, com a fons del seu comentari un judici *filosòfic* fet per Plató al Sòcrates *històric*. Un dels punts d'aquest judici és la teoria de la definició. En aquest judici el jove tessali té una funció difícil de captar, per una part el planteja i el sosté i per altra se'ns diu que "*no se n'adona de la seva veritat*". Convé una manera de fer més sòbria i no voler donar tan sovint lliçons al text que, en principi, semblaria que cal explicar tal com se'ns mostra en *el tot* dels seus *trajectes** efectius. Cal veure que si Sòcrates s'esforça en obtenir de Menó una definició de excel·lència és sobretot perquè el personatge Menó s'ha mogut en l'acció del diàleg com si ell sí tingués, el que Sòcrates i el desert atenès no tenen. En conseqüència el que Sòcrates li demana a Menó, és considerat pel jove deixeble de Gòrgies com ben fàcil, ell creu que ho té des de l'ensenyament rebut de Gòrgies i actua des d'aquesta confiança. Ell viu la tercera i nova característica de la fama tessàlia, conjuntament amb els cavalls i les riqueses, posseeix un saber de l'areté des d'una facilitat. Després de la afirmació de Menó de l'excepcionalitat -diguem-ne lògica- de l'excel·lència, Sòcrates condueix un esforç per arrancar de Menó una definició. A aquest esforç hi convé assistir amb cura, perspiciàcia i sobrietat. La mandra de Menó per esforçar-se és patent. El que demana Sòcrates és excessiu? L'ajut que Sòcrates ofereix al foraster per tal que ell compleixi el que li toca fer des de la facilitat és allargat fins fer sorgir una pluralitat de models. Aquest allargament i multiplicació s'efectua per l'acció del personatge Menó en la conversa mitjançant una barreja de passivitat, curiositat i coqueteria que li dona al diàleg una gràcia especial. Per al que volem fer, que és **descriure acuradament la situació dialogal de la teoria socràtica de la definició**, tal com hem tractat al parlar de situació dialogal de les doctrines, tractarem tres coses avançant en els trajectes del text del diàleg: el contrast entre esforç i passivitat, entre contenir i accontentar-se (§2), el procés pel qual un model ofert com terreny per l'esforç es converteix en la presència d'una pluralitat de models de definició (§3), i finalment una pluralitat que fa de les relacions

entre els seus components segons els interlocutors una de les tasques interpretatives que li cal afrontar a tota lectura d'aquest diàleg (§4).

<§2. <L'esforç per definir i la passivitat de l'acomentament>

Què, doncs?: no deies que l'excel·lència d'un home era governar bé la seva ciutat, la de la dona la seva casa? (73a6-7). διοικεῖν és administrar, governar, atendre, proveir. Cal triar governar bé per traduir εὖ διοικεῖν (73a 6) com l'anterior εὖ οἰκεῖν (71e6-7) quan Menó descriu l'acció de la dona sobre la casa i no cal acceptar pas la possible traducció de πράττειν a 71e3 també per administrar quan descriu l'acció de l'home a la ciutat, per tal de defugir el triple administrar de les traduccions de Olives,1956 i Ruiz Elvira,1958 que perden així el sentit del que està fent Sòcrates. Ja està prou ben traduït πράττειν per *agir* o actuar, és el verb que correspon al substantiu *praxis* que ha arribat al nostre llenguatge, no cal pas com fa Olivieri,1993 un "manejar" que accentua l'ambició de Menó, quan en aquest punt no fa pas cap falta. També cal evitar diferenciar en un "gérer" l'acció de la dona a la casa i un "diriger" l'acció que ara és dona com la mateixa referida a àmbits distints com fa Monique Canto-Sperber,1991. Si no estem prou atents es perd la força del *subtil desplaçament* socràtic en aquest moment. Un desplaçament des de l'actuar que interessa a Menó fins al governar que podria donar beneficis per la ciutat. En realitat, Menó no ha fet servir com li fa fer Sòcrates el mateix verb per a descriure l'acció de l'home a la ciutat que correspon a la ἀνδρὸς ἀρετή i la de la dona a la casa que correspon a la γυναικὸς ἀρετήν. Com ha estat observat, Menó no ha usat pas εὖ, bé, més que per qualificar l'acció de la dona [Klein,1965,52, Weiss,2001,25, Ionescu, 2007, 14]. No ho ha dit pas, però, potser *no pot* per vergonya, *dir* que no ho hagi dit. El personatge Sòcrates, tant al *Gòrgies* com al *Menó*, és molt subtil respecte als gorgians. Potser sempre cal ésser molt subtil respecte als gorgians de cada moment. El que ens cal ara és que com a lectors ens adonem d'aquesta subtileza. En efecte, *actuar* a la ciutat produint bé als *amics* i mals als *enemics* no és ben bé el mateix que *governar-la bé*. L' *actuació* a... té com a termes de l'actuació el produir bé i produir mal i la dualitat declarada entre amics i enemics com receptors ben diferenciats de la una i l'altra cosa. En canvi és ben clar que governar la ciutat i governar la casa té com a terme d'una acció de govern: *la ciutat i la casa*. La retòrica socràtica de la interrogació construïa la seva posició mitjançant la faula del desert atenès que els obliats de Sòcrates són estratègics, són maniobres sobre el *com* del diàleg, com pot obrir-se o com pot mantenir-se. Els seus records sovint també són ben estratègics, ara assistim, després de la *rotunda* negativa tessàlia al moviment conclusiu que estava embolicant al jove, a la introducció d'un punt de partida que s'ha fet ara *comú* de la manera que estem descrivint.

Formalment correspon al que Livio Rossetti anomena *cura de l' impacte inicial*, allò que justament fa que una conversa distinta de les exhibicions habituals dels interlocutors comenci i es mantingui. El contingut material de la subtileza socràtica que ara comentem és un "feminitzar" l'acció de l'areté masculina de la primera resposta prenent-la com bon govern de la polis. Utilitzant com a punt de partida la pròpia afirmació del jove així transformada el diàleg segueix, la situació dialògica és manté.

Sembla molt clar si ens ajustem a l'acció dramàtica del diàleg en la seva escriptura que la resposta de Menó marcant com heterogènies la força, la salut i la grandària respecte a l'excel·lència ha produït una inflexió en el procés de la interrogació o examen socràtic. Una inflexió entre què i què? No estariem gens segurs que s'hagi vist tot el que cal veure si anomenen lògica o teoria de la definició el que està operant primerament al treball socràtic. Ni és gens fàcil anomenar com a disjunt de la lògica la segona regió o zona on s'entraria. És molt digne de ser considerada molt atentament l'observació de Charles Kahn que "to speak of the logic of definition is slightly anachronistic" [Kahn, 1996,171]. Lleugerament anacrònica, una mica fora del temps, perquè, certament, no estem en una disciplina lògica ja construïda sinó, com també recorda el professor de la universitat de Pennsylvania, en una lògica *in statu nascendi*. Plató mai emprà el terme aristotèlic ὁρισμός per definició i quan ocasionalment utilitza ὄρος manté el gust del sentit literal de fita, terme, frontera, delimitació [Kahn, 1996, 171-2, nota 28.]. De tota manera potser, convé entendre també aquest "una mica fora del temps" en la constància sincrònica del que opera la mediació lògica en totes les situacions. Exactament què és el que es fa al definir? A què s'obeeix i on cal respectar les definicions? A què és desobeeix al no interessar-se per definir?

Els tessalis potser fan anar els logoi com les riqueses i els cavalls sense senyals de contenció.

El comentari de Klein diu que Sòcrates després del moment crític indicat abandona la línia *metòdica* d'atac i opta per un nivell habitual i familiar, un nivell de *models* i punts de vista *acceptats* [Klein, 1965, 52]. Aquesta qualificació de Klein de la operació socràtica com alguna cosa "extralògica" o

"extrametòdica" ens fa problema perquè restringeix i desarrela el sentit operatiu de les lògiques i els mètodes. S'ha parlat també de *la dimensió moral* com el que *introduiria* la noció de bon govern¹. Segons Terence Irwin

¹ Irwin es confon d'una manera que ens resultarà molt aclaridora, quan diu "Menón no está seguro de que la afirmación paralela sea cierta en este caso, pero Sócrates le convence de que tal explicación de la virtud debe ser posible. Menón ha supuesto que todas las personas virtuosas desempeñan bien su función (73a6-7) y ahora conviene en que el buen desempeño de la función de una persona implica justicia y templanza, de suerte que las que las mismas condiciones deben ser satisfechas en cada caso (73a6-c5)...Al

Menó vol salvar la llista gorgiana però el preu socràtic és com massa alt. Estem, dins el territori de la *socratic fallacy*, o principi de prioritat de la definició (PPD) entre els salvadors d'un Sòcrates *exageradament* definidor variant STB "sufficiency of true belief" (G.Santas, T.Irwin et alia), l'estratègia salvadora és afeblir el que Sòcrates aparentment demana " *si Sòcrates imposés exigències menys estrictes a les definicions, potser fora més fàcil formular-les*" [Irwin"(1995), 2000, 220.]]. La qual cosa serà sempre evident, si es demana menys és més fàcil obtenir el que es demana. Cal, encara, però, saber què vol dir obtenir "rebaixes" i com es que es poden donar. La qüestió, però, sobretot per tal de seguir els comentaristes sense perdre'ns gaire és, exactament, aquesta: on s'entra quan s'ha sortit de la "lògica"? L'acció del diàleg mostra, malgrat les suposicions de Terence Irwin, el desinterès del tessali per la sort de la llista de la primera resposta en el contingut de la seva segona resposta ja concentrada en el domini polític al que ell aspira. El que ens interessa mostrar és com s'opera, com es treballa en el diàleg des del que Klein anomena "nivell habitual de models".

Per tal de revisar quina cosa pot ser un acord dialogal com *un trajecte** entre "socràtics" i "gorgians", que és el que la situació de l'escena ens mostra, ens caldrà anar entrant en les relacions entre la retòrica i el sistema de "vergonyes" que surt explícitament al *Gòrgies* [McKinn,1988, Sales,1992,131-133). En aquest diàleg assistim al fet que la plena explicitació de l'estratègia retòrica està *continguda* pel "sistema de vergonyes" que li cal respectar a qui parla a un públic. Respecte que és sempre la clau de la qualitat d'una possible seducció a un públic. Aquesta contenció està com graduada en la narrativa platònica dels personatges gorgians, Gòrgies la té més que Pol, i Menó encara menys que Pol. La distinció entre retòrics gorgians, sofistes protagòrics, i els altres sofistes, i els polítics no són sempre prou clares al parlar dels interlocutors de Sòcrates. Les figures gorgianes són el mateix Gòrgies, Pol i Menó. L'escena del *Gòrgies* i la del primer llibre de la *República* tenen una construcció inversa. Al *Gòrgies* estem en una estructura de transmissió entre un mestre i un deixeble retòric i un moviment de contrast amb un polític com Càlicles. Al primer llibre de la *República*, anomenat de vegades *Trasímac* per a diferenciar-lo de la resta, estan

*sugerir que los distintos tipos de virtudes poseen "una misma forma idéntica" ...Sòcrates indica que podemos reconocer una misma cosa que explica por qué consideramos todos los puntos de la lista de Menón como genuinas variedades de la virtud. En cuanto Menón concede esto, esta admitiendo que la definición socrática es pertinente para la previa exigencia de conocimiento. Pues la clase de confianza que exhibió, imitando a Gorgias, al enumerar los tipos de virtudes quedaría recusada si es incapaz de señalar por qué un punto particular pertenece realmente a la lista, de manera que es necesario ser capaz de responder esa pregunta para, manifestar la justificada confianza que Menón relaciona con el conocimiento"El que s'acava d'aconseguir com a punt de partida comú, el bon govern de..., es reforça mitjançant aquests dos adverbis que modifiquen l'acció de governar. S'ha dit que introdueixen " *la dimensión moral de la virtud, pues hasta aquí Menón la describe como gestión prácticamente administrativa*" Divenosa 2008, 194 nota 20. No és gens segur que es pugui dir que Menó hagi realitzat una descripció i que ara la moralitat substitueixi un punt de vista unilateral de la gestió. És ben possible que més que cap altra cosa estiguem en el llenguatge de l'acció socialment respectada.*

parlant de la justícia un pare i un fill metecs i finalment polítics, Cèfal i Polemarc i el moviment de contrast el fa un retòric Trasímac de Calcedònia. Els personatges dels diàlegs platònics es relacionen entre sí en estructures de derivació o transmissió (pares-fills, amants-estimats, mestres-deixebles), i estructures de contrast entre excés i defecte respecte a alguna posició determinada, Laques i Nícies al *Laques* com un exemple..

Per tal de corregir la excepcionalitat de l'excel·lència respecte a les qualitats en l'examen socràtic l'exemple de la figura σχῆμα succeeix al treball d' εἶδος (72c, 72d,72e) i el de justícia δικαιοσύνη (73c) [Sales 1992, 73-74]. Es pot dir Menó no aconsegueix reduir la pluralitat perquè habita *la dispersió* [Sales,1992, 74-75]. Però això que es veu des d'una mirada sobre el diàleg, es pot mostrar millor encara en **la transcripció del moviment del diàleg mitjançant l'estudi de les variacions de la possibilitat de dir com a motiu inicial**. El repte tessali (E1) determina com a resposta la faula del desert i l'abundància que justifica la negativa socràtica com a desmemoria (E2, RS1). És la sorpresa de Menó la que promou la *facilitat* de la primera resposta. L'examen socràtic de la fàcil resposta porta a una interrogació sobre el que pot dir Menó de les abelles indiferenciades entre sí i el seu ésser *el mateix en totes* on està la segona repetició de la fórmula inicial (E3, RS2). La tercera variació sobre la fórmula inicial s'efectua sobre el paradigma de la figura i el color respecte a les figures i els colors. La demanda està rodejada de la presència del vocabulari de l'esforç, Sòcrates vol fer respondre a Menó en la recerca de la unitat. Menó es *negarà* a respondre (4, RS3). La qüestió presentada en tota la seva senzillesa, està elaborada per tal d'obtenir una viabilitat del tractament de la qüestió inicial que de moment no està oferta: "*O tampoc podries dir sí algú et preguntava així: "Què és el mateix en el rodó, en el rectilini i en tot el que anomenes figura?"*". La presència del vocabulari de l'esforç en aquest moment en que la possibilitat del diàleg està en joc utilitza el verb πειράω i el substantiu μελέτη regit per es poden traduir per intentar o provar i exercitar: "*Intenta respondre i t'exercitaràs*" πειράω és fer la prova, intentar, provar, esforçar-se, μελέτη vol dir cura, atenció, el tractament mèdic, l'exercici o entrenament de la preparació militar i la de l'orador. La presència en el joc del diàleg del vocabulari de l'esforç és molt congruent amb la presència de ἀσκητόν a QUIM i els esdeveniments o accions que es fan al diàleg expliquen la seva *desaparició* a RQUIM. Si estem atents al trajecte o moviment que com acció es nostra en el diàleg assistim com a lectors a la desaparició de l'esforç en la qüestió de Menó, en el seu joc interrogatiu la seva memòria perd el que ell en la seva situació refusa.

Klein fa notar que la reacció de Menó és *verdaderament sorprenent* [Klein,1966,58] "*No, Sòcrates, digues tu*" (75ab) ἀλλὰ σύ, ὦ Σώκρατες, εἰπέ. L'ús de les formes imperatives caracteritza el dir del personatge

Menó. Ja era sorprenent, si ho mirem bé, l'afirmació de l'excel·lència de l'areté respecte de les altres qualitats feta com una resposta *sense cap justificació*. El trajecte del moviment del diàleg va de la negativa inicial de Sòcrates, a la negativa actual de Menó. A què no vol respondre Sòcrates? A què no vol respondre Menó? Sòcrates no vol tractar sobre les opcions disjunctes de la gènesi de l'areté sense un aclariment previ del que s'entén per excel·lència o virtut. Menó es nega a exercitar-se, vol ser complagut (75b), no vol tractar sobre la unitat de l'areté. Amb la qual cosa se'ns indica que ell abandona l'adquisició de l'excel·lència mitjançant l'esforç (ἀσκητόν de 70 a2) per la passivitat de la χάρις, favor, gràcia, complaença o acontentament. *Vols que et complagui ?*. χάρις torna a sortir a 76c. En la seva primera aparició (75b) Menó deixa d'esforçar-se a cercar la definició de la figura, el que podria ser un exercici o entrenament per respondre. A 76 c introdueix demanant la definició del color, un nou ajornament i una nova dimissió del seu esforç. S'ha de considerar molt que la definició del color no es produiria si Menó no ajornés, diferint el seu compromís, donar una resposta sobre l' εἶδος o forma de l'excel·lència sobre els models anteriors. χάρις torna a estar present finalment en el vers, possiblement de Simònides, que inspira la tercera i darrera definició que dona Menó d'excel·lència: χαίρειν τε καλοῖσι καὶ δύνασθαι "fruir del que és bell i tenir poder" 77b3. Sòcrates és molt sec i tallant sobre la primera part de la fórmula com una resposta sobre el què és la excel·lència: "el voler βούλεσθαι és comú a tothom i no és per ell que ningú és millor que ningú". οὐδὲν ὁ ἕτερος τοῦ ἑτέρου βελτίων 78b5-6. És ben propi de la unilateralitat possessiva recobrir-se de la proclamació d'una superioritat de gust. Menó és determina des de la passivitat de la χάρις i la transmuta en poder de procurar-se coses mitjançant les riqueses. Menó habita el domini passiu i escorredís de la complaença i el desig de gaudi i fruïció. Podem recordar la presència d'aquest terme χάρις al *Gòrgias* (462c) on Pol veu un elogi en el fet que la retòrica sigui productora d'acontentament, gaudi o fruïció. Tenint ben present la negativa de Menó a exercitar-se en una definició de figura, podem resumir el hiatus que ha obert Menó com el treball de la dispersió i l'ajornament de l'esforç per respondre. Així el diàleg perd en el seu joc possible sobre la qüestió inicial la dimensió de l'esforç. Menó representa un passiu "ésser estimat" enfront d'un actiu "estimar", un passiu "respondre" oposat a un actiu "qüestionar", un passiu sofrir un διδάσκειν, que és un rebre ensenyaments respecte a un actiu comprendre μανθάνειν [Brague,1978,p.130, Sales,1992,77]. Em penso que el que l'acció del diàleg mostra a un lector és la pèrdua de l'esforç i del comprendre com una dimensió de la manera o costum, que té Menó de moure's entre coneixements *rebuts* en el seu fàcil fer molts discursos a multituds, és a dir, a gent sempre amuntegada.

<§3.La pluralitat de models de definició.

Al *Menó* apareixen tres definicions donades com a model παράδειγμα Abans de tractar-les com tres exemples des d'alguna reconstruïda teoria de la definició convé preguntar-nos tres coses: com es produeixen? Quin joc de preferències dels personatges es produeix sobre elles? Quin sentit tenen aquestes preferències?

(a) <La primera definició de la figura. La refutació de Menó. *Euèthes*.>

Com Menó no vol esforçar-se la definició de σχῆμα figura, l'ha de donar Sòcrates per tal d'acontentar al jove tessali i compensar la seva mandra: "Per a mi figura σχῆμα és, del que és allò únic < ὁ μόνον τῶν ὄντων > que sempre acompanya al color χρώμα τι ἀεὶ ἐπόμενον" 75b9-11 Traduint Plató convé evitar les coses que només surten de traduir neutres plurals grecs. La traducció més tradicional de σχῆμα per figura, rivalitza amb la de superfície ja proposada per Friedländer ,1964, 279,Klein parla de "shaped surface"[Klein,1965, 59]. Superfície és un mot derivat del llatí compost de dos termes *super* sobre i *facies* cara, literalment superfície vol dir la cara superior, la cara que està sobre. Recentment figura ha estat rebutada molt àmpliament per Scott que proposa superfície, que també té problemes, la referència a Euclides no resol res, perquè Euclides d'Alexandria (ca.-300) és posterior a Plató (-427/-347). Les disquisicions d'aquest estil no poden fer avançar gaire la comprensió del llenguatge platònic perquè és molt difícil il·luminar des de moments d'alguna tecnicitat geomètrica contrastada com clarament anterior donat l'estat de les nostres fonts. Hom suposa contínuament el que està en qüestió: Plató té una cultura geomètrica superior a la socràtica que li ve d'una font *nova* i que motiva la gènesi de posicions filosòfiques diferents a les que han estat reconstruïdes en la interpretació com a merament socràtiques. Bernard Suzanne deixa σχῆμα sense traduir, com també fa amb ἀρετή, i nosaltres tenim cada cop més ganes de fer amb λόγος. Sempre és un recurs al que li cal ser molt excepcional. En el cas de σχῆμα potser no és una tan bona solució perquè pot confondre'ns amb el nostre esquema que és la paraula derivada del σχῆμα grec. Sigui com sigui, el significat de l'afirmació socràtica és molt clar: el fenomen del "color" i el fenomen de la "figura" són mútuament complementaris, van sempre junts perquè s'impliquen

necessàriament [Klein, 1966, 59]. En tant que és una lliçó que ajuda al jove per respondre al què sigui l'excel·lència segons li ensenyà Gòrgias, Sòcrates ja en té prou, ja fora suficient *ικανῶς* una resposta semblant per la part de Menó. Si la figura i el color és donen sempre a la vegada amb què va sempre junta l'excel·lència? O què amb què es reuneix sempre en l'excel·lència? Algun principi de realitat complementari a la manera de la figura i un altre principi de realitat complementari a la manera del color?

Dèiem que al diàleg platònic hi ha logos, conversa i acció. La reacció del receptor al logos que defineix figura com un model *παράδειγμα* per a la resposta que s'està esperant ens dibuixa els personatges del diàleg com a participants en una conversació. Menó troba el logos de Sòcrates sobre la figura *εὐηθεῖς* (75c2)². El mot *εὐηθεῖς* indica simplicitat, senzillesa, bondat, de bon cor, de cor obert, ximpleria. El sentit de l'ús de Menó d'aquest adjectiu és ben fàcil de captar, ho troba massa fàcil, massa comú per tal de poder presumir amb ell com a ensenyament *rebut*, i l'acusa de que la definició comet *un cercle**: “Segons el teu logos [λόγον], si ho entenc bé, figura és allò que segueix *ἔπεται* sempre el color. D'acord. I si algú deia que ignora què és acolorit *χρόαν* i es trobava tan perplex *ἀποροῖ* com per la figura, què pensaries haver respost *ἀποκεκρίσθαι*?(75c4-7)). S'ha observat que Menó en repetir la definició de Sòcrates oblida *ὁ μόνον τῶν ὄντων* i canvia *χρῶμα* per *χροιά*. *χρῶμα* és color de la pell i també adorn d'estil i modulació musical, *χροιά* és pell, cutis i també carn i cos. Per tal de marcar la diferència el millor és traduir *χροιά* per acolorit. És possible que hi hagi un canvi molt fonamental sobre la proposta socràtica en aquesta recepció de Menó: el mutu complementar-se de *σχῆμα* i *χρῶμα* fa senyal del Bé-U que el mitjança. La substitució de *χρῶμα* en *χροιά* és una pèrdua de la tensió que dona el límit en el sentit d'una degradació d'una pèrdua de grau com fan les realitats al descompondre's: els volums en superfícies al ensorrar-se, les superfícies com a teixits en línees al esfilagarsar-se. **Estem en presència de la teoria de les dimensions**, que és un dels eixos dels ensenyaments no escrits. És un instrument d'una “ontologia” de la descomposició i de la gènesi regular. Estem en aquest joc sobre el respondre tocant el nervi de l'ensenyament platònic.

La rèplica socràtica a l'observació de Menó és ben ferma. És un moment ben clar **de la fermesa socràtica:** “*Jo? La veritat. I si el meu interlocutor era un d'aquests savis combatius ἐριστικῶν i lluitadors ἀγωνιστικῶν, li diria: “ Aquesta és la meua resposta; si no es correcta ὀρθῶς, és la teua tasca ἔργον prendre la paraula i refutar-me ἐλέγχειν”.* Però quan són dos amics, com ara tu i jo, que volen dialogar, cal

² Olives,1956 ho tradueix per beneita, Robin, 1950 per sottè, Ruiz Elvira, 1958 per ingenuo Klein, 1965, per naive, Lamb, 1967, per ,silly, Olivieri,1983, per simple Canto-Sperber,1991, per naive Weiss ,2001 i Scott, 2006,35 per silly, simple-minded, Devenosa,2008 tonto

respondre amb més suavitat προότερόν i més d'acord amb la dialèctica" (75c8-d4) Ens cal retenir com aquesta *frontera* entre erística i dialèctica, entre combat i recerca conjunta, juga alguna funció en la resta del diàleg. El joc entre fermesa i feblesa socràtiques guiarà el nostre comentari al diàleg com un dels seus eixos perquè indica la tonalitat de fons de diferents moments del diàleg³. La fermesa socràtica ara discrimina amb força sobre la qualitat de la confrontació o xoc entre posicions i la seva possible conjunció o no en un esforç comú.

(b) La segona definició de figura.

Les regles de la conversa dialèctica a diferència del combat verbal demanen "no solament respondre la veritat, sinó emprar en la resposta el que reconeix προσομολογῆ *entendre el que interroga...*"75d5-7. Sòcrates procedeix d'aquesta manera en els preàmbuls d'una nova definició de figura: "Jo també intentaré πειράσομαι de respondre't així. Digues: ¿hi alguna cosa que anomenis "final" τελευτήν? Entenc el mot com a límit πέρασ i extrem ἔσχατον que venen a significar el mateix" 75d7-75e2 Cal observar abans que cap altra cosa l'ús intencionat de πειράσομαι com a 75 a quan Sòcrates sol·licitava a Menó un esforç al que Menó s'ha negat. Ens trobem amb tres paraules que funcionen de la mateixa manera i que determinen allò que és σχῆμα : (a) τελευτή traduït per final, també per terme, és un mot derivat de τέλος que té un sentit més general i més comú, vol dir «acabament, terme, realització, acompliment, finalitat». Té un sentit més estret que τέλος i designa sobretot el final, particularment el final de la vida, que és la mort. La paraula surt abundantment al Fedó. (b) πέρασ traduït per límit, el trobem en els nostres perímetre, perifèria, s'oposa a ἄπειρον, indefinit, il·limitat o infinit, aquesta darrera significació cal usar-la amb algunes precaucions si hom dialoga amb el pensament posterior. La parella πέρασ - ἄπειρον es troba, certament, segons el testimoni d'Aristòtil com una de les deu parelles de les que alguns pitagòrics feien els principis de totes les coses [Aristòtil, Met. A, 986a 22-26]. Convé, però, controlar la imaginació i no caure en el reflex condicionat de masses estudiosos que parlen del pitagorisme de Plató cada vegada que troben matemàtica i ànima al CP [Luc Brisson i Sales, veus a Fliunt 04, octubre 2008]. (c) ἔσχατον traduït per extrem que significa el que està o ve en darrer lloc. D'aquesta paraula grega deriva la nostra escatologia per tal de parlar dels moments finals de l'home i del món. Ens trobem també en la lenta introducció a la definició dues paraules que se'ns presenten com derivades de la geometria: (d) ἐπίπεδος traduït per pla, millor que superfície, vol dir literalment el que reposa sobre terra, i στερεόν traduït

³ El terme προός nomes tornarà a sortir al final del diàleg 100c1 indicant el que li convé obtenir a Menó de Ànitos tot persuadint-lo per al benefici dels atenesos.

per sòlid. El terme és geomètric, però pot voler dir també robust i vigorós al parlar de les persones, com també fem nosaltres, i també cabut i obstinat. El sentit geomètric i el psicològic –si hom vol– estan junts com passa també amb *στρογγυλόν* com a rodó, i *τετράγωνον* quadrat com perfectament acabat com veurem amb més detenció. Assentades parsimoniosament aquestes condicions Sòcrates dona la segona definició de *σχῆμα* com límit d'un sòlid: “*Dons ara amb aquests mots comprendràs μάθοις que anomeno figura. De tota figura, en efecte, jo dic que és el que limita a un sòlid, o més succintament, que és el límit d'un sòlid στερεοῦ πέρας*” 76a4 -7

(c) La definició del color.

Menó retarda el compliment del seu diguem-ne contracte dialogal i demana: “*I del color, Sòcrates què me'n dius?*” (76a8). És un d'aquells moments en que opera la mandra intel·lectual coercitiva que retrata al personatge. Sòcrates li explicitarà el seu caràcter d'estimat “*quan parles només fas que donar ordres, com els nens aviciats οἱ τυρφῶντες que tiranitzen mentre són joves. Altrament, potser ja has advertit que sóc sensible a la bellesa. Et complauré i vaig a respondre*” (76 b7-c2. Estem en una nova presència de l'aconentament sense esforç en que Menó habita. Si ens hi fixem bé el nen aviciat, mimat, el jove tessali ric, deixeble de Gòrgias s'està sortint amb la seva, està *realitzant* el que ell donava com a resposta, la segona, del que era l'excel·lència el manar als homes s'efectua en l'acció del diàleg pel sol fet que Sòcrates digui que és el color abans de respondre ell sobre l'excel·lència. Sòcrates accentua aquesta submissió en els preparatius de la seva resposta “*vols que et respongui a la manera de Gòrgies perquè em puguis seguir millor*” “*no parlem segons Empèdocles d'uns efluvis, d'uns porus...*” La definició de color està donada d'aquesta manera submissa, amical i dialèctica: “*Doncs, d'aquestes coses, comprèn el que dic com diu Píndar: el color és un efluvi de les figures, ἀπορροή σχημάτων proporcionat a la vista i que aquesta pot percebre*”. 76d3-5. Aquesta definició sí agrada a Menó li sembla ἄριστά 76d6 La quarta variació, la darrera socràtica consecutiva, sobre el « poder dir » inicial de Menó comenta el gust que ha expressat Menó per la definició del color com ἀπορροή σχημάτων en el sentit que el model li permet dir moltes coses com el color. El dir de la retòrica és un dir modelat sobre l'emanació, el fluir del discurs. El desert obsequia a l'abundància abundantament i li comenta i li obra les raons del seu acontentament total: “*potser perquè respon a la teua manera*” 76d8. El que Olives tradueix per manera *συνήθεια* és la *consuetudo* llatina, el costum, l'hàbit, aquesta és la única aparició del terme en tot el diàleg. Quina és la manera o el costum d'aquell a qui li agrada que el color sigui un efluvi de figures i no li agrada que sempre acompanyi a la figura, no és pas un sentir que rep i enllaça sinó un sentir que *llisca*. L'altra raó que Sòcrates revela des del acontentament amb que està obsequiant a Menó és que « *podries dir què és la veu, l'olor, i moltes coses semblants* ». Observem sobretot que el qui li diu

a Menó quin és el seu goig, perquè ell pot dir-ho, és Sòcrates en la seva feblesa submissa. Observem també que la definició de color conté una referència a *σχῆμα* tal com la primera definició feia respecte a color. El problema es juga, doncs, entre acompanyar i lliscar. Quin problema exactament hi ha en l' *entre* que podria relacionar un acompanyar i un lliscar? Sòcrates ha donat una primera definició de figura, li ha estat refutada per simple, per ingènua, ha discernit entre el combat verbal i l'amistat dialèctica, ha preparat una nova definició de figura, una definició de color i ha explicat a Menó les raons del seu goig o preferència per la definició de color.

§4. La millor definició i la iniciació. (Dos problemes d'hermenèutica platònica)

Ens trobarem ara davant d' una d'aquelles qüestions que obliguen a la interpretació. La millor manera de comprendre que és pròpiament la tasca de la hermenèutica o interpretació és exercitar-se en els lloc d'interpretació *obligada*. El text diu " *la meua resposta és tràgica (τραγικὴ) i això fa que t'agradi més que no pas la de la figura...I tanmateix, noil d' Alexidem, estic convençut (πείθω) , que no és pas aquesta la millor (βελτίων) , sinó l'altra" (76e3-6?.* El passatge ha cridat , com és ben natural, l'atenció dels comentaristes, perquè ens trobem amb un nou adjectiu a una resposta o definició i perquè Sòcrates inverteix l'ordre de preferències en el gust de Menó sobre els models que li són donats per al seu respondre o definir. Què vol dir *τραγικὴ* de 76e3? La millor traducció és tràgica sobretot perquè no s'aventura en la versió una interpretació del seu sentit. Si es vol evitar la connotació d'un conflicte inevitable que sovint és per a nosaltres la connotació de tràgic un bon substitut fora teatral en el sentit d'efectista. El lloc ha donat peu a uns quants estudis particulars⁴ i està tractat a alguns comentaris al diàleg⁵. Com en tants casos la qüestió està ben centrada en l'erudició més antiga, en aquesta ocasió ja al segle setze en l' humanista Guillaume Budé que cita un passatge de la *Historia plantarum* de Teofrast " *tragice aliquid narrare, hoc est, cum amplificationes et commiseratione"*.⁶ *Tragikè* és el contrari d'un estil planer. Correspon al que és propi de la tragèdia d' Agató , el poeta premiat en honor del qual es celebra la festa del *Convit. Teatral* com ja hem dit reflexa bé el que Sòcrates vol dir⁷. *Florit*, en el sentit de pretensions i inflat concorda bé en aquest gust

⁴ Whrighth(1920), Grimal (1942), Rosemmeyer (1955), Bluck (1961), Sansone (1996),...

⁵ Thompson (1901) 97, Hoerber (1960) 95, Klein (1966) 70 nota 47, Brague(1978) 189, Weiss 2001 28 ss., Scott 2006 .43-44, Ionescu (2007) nota 36

⁶ G.Budé *Comentarii linguae graecae*, Colonia,1530, 440 que cita Teofrast, *Historia plantarum*, IX, 8,5 citats per Klein (1966), 70 n.47

⁷ És la proposta de Cristina Ionescu (2007) nota 36

pel que és ornamental que es propi de Menó i en general dels gorgians Scott, 2006 43.

Quina de les dues definicions de figura és la millor? El text parla per dues vegades (76e4) (76e7) com si només hi hagués una definició de figura. També parla posteriorment “*quan jo t’he respost sobre la figura, hem rebutjat una resposta d’aquesta mena que emprava termes encara en curs d’indagació i fins aleshores no admesos*” trad.Olives,1956, FBM (79d1-4). La qual cosa ha fet pensar a Harold Tarrant (1993) que la definició geomètrica està mal situada i que ha estat interpolada per un platònic tardà que considerava la primera definició impròpia de Plató [Tarrant, 1993 185-188]. El recurs a les hipòtesis d’interpolacions posteriors en el text agrada als filòlegs. En alguns casos se’ns fa sospitós de ser un expedient per tal de fer fora el que destorba, sobretot si el intèrpret manté una posició doctrinalment molt determinada. En d’altres podem valorar la seva major o menor versemblança. En aquest tota la força està en els singulars esmentats. Basant-se en aquest mateix fet Scott (2006) raona que el més natural és la referència a la segona definició, perquè és més natural referir-se a la definició immediatament anterior. La qual cosa no és tan clar com li sembla pel fet que la primera definició de la figura és la que ha estat qualificada per Menó i és la que ha mostrat que no és del seu gust. La segona no ha estat qualificada de cap manera. Estaríem doncs en un contrast de gustos dels models que treballa l’examen socràtic en front de la mandra tessàlica. A Menó li *disgusta* la primera definició de la figura, i li agrada la definició del color. Sòcrates troba millor *una* de les dues definicions de figura que la definició de color que agrada a Menó. Com és que hi ha dues definicions de figura? Què és ben bé això del gust de les definicions? Sempre és més adequat parlar de resposta per tal de descriure l’acció dialogal que no pas de definició, respecte doncs, als models de *resposta*, que pot ser amical o combativa, que ara s’estan proposant podem enumerar fins a set factors que es relacionen en el text i que li donen una gran dificultat sovint no ben prou especificada. Tenim (1) un menyspreu de Menó), (2) una resposta socràtica que diferencia entre erística i dialèctica, (3) una definició dialèctica o geomètrica de figura, (4) una definició dialèctica i física de color 5) un entusiasme de Menó per la definició de color , (6) la inversió d’aquest entusiasme per Sòcrates i (7) l’al·lusió a una possible *iniciació* de Menó. La qüestió que se’ns fa central en la dialògica platònica oferta a un lector és la qüestió següent i està lligada a tot el conjunt és aquest darrer punt: i cap a on portaria a Menó una iniciació “*filosòfica*”? : *em penso que tu afirmaries el mateix si , com ahir deies, no et calgués marxar abans dels misteris i et poguessis quedar per rebre la teva iniciació?* (76e).

.....

Què menysprea Menó de la primera definició de figura? La seva simplicitat. Com ha judicat Sòcrates la resposta que donava? Com a suficient *ἱκανῶς* (75b10): jo em quedaria ben satisfet (*ἀγαπῶν*) si em parles així de excel·lència ?” (75 b11 –c1). Estem davant d’una simplicitat noètica lligada a la teoria dels principis o d’un error fet intencionadament (Friedländer (1964) II, 261 Friedländer (2004) 701), que revela una o altra forma de resposta insuficient o primitiva? La simplicitat és exemplar o és un moment primitiu que caldria perfeccionar ? Les interpretacions del tot del diàleg divergeixen des d’aquest punt.

En els comentaris sobre la preferència socràtica entre la primera i la segona definició de figura pensem que no s’ha notat prou el fet que la una està donada *abans* de la distinció entre erística i dialèctica i l’altra *després*. La qüestió és important perquè determina *la situació* de la dialèctica. Si Sòcrates està pensant en la primera definició, la única en la hipòtesi de Tarrant, 1993, el xoc, o el dissens entre gustos, estaria entre el que és senzill i el que és ornamental, a aprendre senzillesa és on Menó hauria d’anar per a ser iniciat. Hauria de ser iniciat en el gust per la senzillesa. Si Sòcrates està pensant en la segona el xoc és entre el que és geomètric i el que és físic es fa totalment al interior de la dialèctica. Geometria “racional”, Física “empírica”, Menó hauria de ser iniciat en la geometria com a propedèutica?

Charles Kahn (1996) és un dels estudiosos que afirma que Sòcrates prefereix la segona definició de figura⁸. Les seves raons mereixen molta atenció per tal de comprendre com les projeccions epistemològiques actuen en les lectures dels diàlegs. Segons *Plató* la segona definició de figura representa “*a genuinely scientific account*” en contrast a la “*pseudo-scientific formula*” derivada de la física d’Empèdocles. La preferència de Sòcrates al *Menó* per la definició matemàtica anticipa la seva crítica a la física presocràtica a la darrera secció del *Fedó*. Kahn ensa que la menció com a precedent a 79d2 del refús de la primera definició l’ha anul·lada per defectes *metòdics*.

John Sallis (1996), amb d’altres des de Hoerber(1960) i Klein(1965)⁹, prefereix la primera definició de figura. Atendre les seves raons ens serviran de contrast metodològic de les de Kahn. Sallis està atent al diàleg

⁸ Taylor 1926, 135. Bluck 1961, 254. Guthrie 1975, 249 n1. Thomas 1980,99-101; Sharples 1985 136-137, Vlastos 1988, 376ss. Canto-Sperber,1991,60-61, Kahn, 1996, 177 n.33. Scott 2006,44

⁹ Hoerber ,1960, 94-97, Klein,1965, 70, Brague,1978, 96-97; Sales, 1992, 77; Seeskin, 1993, 40; Tarrant,1993, 187-88; Sallis, 1996, 73;Weiss, 2001 30-31, Ionescu, 2007,.

com un tot, i troba que el que unifica tot el treball de l'examen socràtic sobre les dues primeres respostes de Menó és la qüestió del tot i les parts. En conseqüència li sembla molt natural que la preferència de Sòcrates sigui per la primera definició perquè estableix la correlació entre figura i color com a *senyal* de la correlació excel·lència i coneixement. Sallis afirma la implicació del problema del tot i les parts en la qüestió de la definició perquè pensa que el Sòcrates del *Menó* no considera que la genuïna definició consisteixi en un regressar indefinidament cap a nous termes sense establir un límit, que és el que d'una manera o altra el deixeble de Gòrgias desatén en les seves respostes sobre l'excel·lència.

Estem en un moment "lògicament primitiu"? El contrast entre una filosofia socràtica i una platònica domina bona part de la crítica platònica actual en el que hem anomenat vlastosianisme (Sales 2007), la figura de Menó és la que permet corregir els defectes de la pràctica socràtica de la refutació de manera que la correcció es considera com una lliçó de lògica. Àdhuc Weiss que afirma que la preferida per Sòcrates és la primera fa èmfasi en l'entusiasme platònic per la geometria de manera que diu que aquesta no és ni la única, ni una especialment bona *definició* de figura, encara que sigui suficient *for his present purposes*. [Weiss,2001 28]. Ionescu que es mostra indecisa entre les dues posicions tracta la primera com una caracterització preliminar i no com una definició final(Ionescu, 2007 19) . Scott que pensa que Sòcrates es refereix com a millor a la segona definició, reconeix, però, que la primera té un "*rank particularly high in Socrates 'estimation*" [Scott,2006, 44]. És possible que simplement sigui la millor resposta des de la *fermesa* socràtica: "*aquesta és la meva resposta*" (75c). Estem en un moment que es perd? El menyspreu de Menó ens desvia sense remei d' una simplicitat noètica que hauria de *regir* tot moment dialèctic posterior? Figura i Color estan junts com unitat i multiplicitat, com límit i indefinició tal com diu *Fileb* 16d : "*Els antics, que ens eren superiors i que vivien més prop dels déus, ens han transmès, com una revelació, aquesta veritat: tot el que es diu que és està fet d' un i de molts, participa conjuntament del límit i del indefinit. Ens cal, doncs, donat que tot està així organitzat .admetre sempre per a cada realitat una única forma i cercar-la sense respir perquè, en efecte, es trobarà allí present...*" La possibilitat de la recerca depèn de la teoria dels principis, això és el que ensenya una iniciació filosòfica.

.....